

„Részvétel a biztonság megteremtésében”

Beszélgetés Porkoláb Imre tábornokkal, védelmi innovációért felelős miniszteri biztossal

DOI: 10.14267/VILPOL2023.03.02

2023. május 11-én a Fejlődésgazdaságtani Szakosztály látta vendégül egy háttérbeszélgetésen Porkoláb Imrét, a védelmi innovációért felelős miniszteri biztost. A beszélgetés a jövő hadseregéről és a magyar haderő felzárkózásáról szólt.

A beszélgetésen elhangzott, hogy öt úgynevezett hadszíntér van, ami elfogadott a NATO által: a szárazföldi, a tengeri, a levegő, a kibertér és az űr. Körvonalazódik egy hatodik is, a humán hadszíntér, vagy kognitív domain, ami egy nagyon fontos összetevője lesz a jövő hadviselésének. Az az általános tapasztalat, hogy a haderő nem tud egyedül megoldani minden feladatot. Ennek egyik összetevője, hogy megnövekedett a szereplők száma, másrészt a technológiai fejlődésnek köszönhetően elérhetőbbé váltak mindenkinek számára a high-tech eszközök. A nagy kihívás a haderő számára, hogy miként lehet bizalmi kapcsolatot építeni ezzel a nagyon sok szereplővel – aki már egy adott hadszíntéren van, már a konfliktusok kitörése előtt –, és hogyan lehet rájuk alapozni egy eszközlélés esetében, amikor ténylegesen katonai műveletet kell végrehajtani.

A másik összetevő a kiszervezés, ami érint az üzemanyag ellátástól a kommunikáción keresztül rengeteg területet. Ezek a cégek partnerek, akiknek azzal is számolniuk kell, hogy hétfőn valamiből szükség van egy adott mennyiségre, péntekre már annak akár az ötvenszeresére. Ennélfogva egyáltalán nem mindegy, hogyan képesek ezt a fajta skálázást teljesíteni, és azt is tudniuk kell, hogy háborús helyzetben ők is célponttá válhatnak, vállalniuk kell ezt a rizikófaktort. Ez természetesen egy NATO-szintű probléma, nemcsak a magyar haderőé. Párhuzamosan meg kell őrizni az alapképességeket is, hiszen egy haderőnek meg kell tudnia vívni harctevékenységet is.

Számolni kell a toborzási kihívással a legtöbb haderőnél. A mostani huszonéves generációt már nem biztos, hogy ugyanúgy lehet megszólítani, mint a korábbiakat, ahogy az sem biztos, hogy ugyanolyan elköteleződéssel csatlakoznak. A védelmi innováció feladata a koncepció kialakítása, a többi szaktárcával való együttműködés, és ebben a témakörben a nemzetközi kapcsolatok kialakítása, a védelmi innovációs ökoszisztéma rendszer kiépítése. Ennek erős gazdaságélénkítő hatása is lehet, hiszen a védelmi innovációk technológiai és gazdasági fejlődési folyamatot indíthatnak el.

A haderő, a haditechnika átalakulása miatt elmosódik a határ a katona és a nem-katona között. A Pentagonban úgy fogalmazták meg ezt, hogy ki kell lépni az ötszögletű-dobozból. Értették ezt magára a Pentagon épületére, de egyúttal arra is, hogy vannak olyan hadmérnökök, akik 20-25 éve foglalkoznak kutatás-fejlesztéssel, és emiatt nem tudnak kilépni egy adott mederből, ami szerint gondolkoznak. Egy másik amerikai példával élve, Ashton Carter korábbi védelmi miniszter mondta, hogy a védelmi innovációval nagyon is foglalkozni kell, hiszen 72 milliárd dollár a Pentagon éves kutatás-fejlesztési költségvetése, de négyszer ennyi pénzt költenek el a kockázati tőke befektetők startupokra és kisvállalkozásokra csak a Szílicium-völgyben; érdemes lehet körülnézni ott. A

Pentagon elküldött oda egy DIUX nevezetű pár fős egységet, hogy tájékozódjanak és törekedjenek a partnerség kialakítására ezekkel a cégekkel (mielőtt a kínaiak elhappolják az összes lehetőséget). Ekkor indult be egy új fajta gondolkodás, aminek a lényege, hogy nem az a menetrend, mint a GPS esetében, hogy befektet a hadiipar, létrejön a technológia, majd tíz év múlva megjelenik a civil autókban is „lebutított” formában, hanem kisvállalkozások képesek iparágakat felbolygatni, ami hatással van a hadiiparra is. Ezekben az esetekben jó, ha idejekorán ott van a honvédelem és egyfajta kettős hasznosításként megpróbál szövetségre lépni velük. Ez főleg a digitális technológiákra igaz. A NATO-ban nyolc területen van úgynevezett disruptive technologies (Emerging Disruptive Technologies, GD10), amit folyamatosan nyomon követnek.

Ez a folyamat beért napjainkra, minden NATO ország kialakította védelmi innovációs szervezetét, ennek részeként Magyarország is. A kettős hasznosításra jó példa lehet az olyan együttműködési projekt is, hogy például a C-17-es repülőgép károsanyag-kibocsátását hogyan lehet csökkenteni; ezt a civil életben is lehet használni, és emiatt ezzel nagyon sokan tudnak azonosulni. Nagyon sokféle témát be lehet hozni, amivel meg lehet szólítani a különböző egyetemi karokat.

A védelmi innovációt célzó kockázati tőkealapok előnye, hogy nagyobb a megtérülési ráta, hiszen a vevőt nem kell keresni, és emiatt nem kell a veszteséget szétteríteni. Ugyanakkor el kell mondani, hogy rengeteg bank statútumában benne van, hogy nem ad pénzt fegyverre. Emiatt másfajta logikára van szükség, más befektetési bizottsággal, jóval egyszerűbb döntéshozatali módszertannal. Persze elképzelhető, hogy hamarosan meg fog fordulni ez a trend, a Financial Times-ban meg is jelentek cikkek egy NATO Bankról, bár nyilván ez még messze van. A cél ezzel az, hogy a finanszírozási oldalon is együttműködést építsenek a hadiipari cégek. Ezekről a fejlesztésektől nem kell félni, mert a védelmi ipari fejlesztésekben szigorúbb protokollok vannak, mint a civil életben. Ezt a szoftverek esetében könnyebb értelmezni, a drónoknál nehezebb az átjárást megvalósítani.

Az innovációs fejlesztésekben nincs technológiai munkamegosztás, inkább versenyhelyzetet lehet látni. Minden tagország „piszkálja a fejlesztőit”, ami különösen fontos az időtényező miatt. Nagyjából hétéves előretétele van, mert az a szakmai konszenzus, hogy körülbelül hét évre előre lehet megjósolni a technológiai fejlődést. E tekintetben a vezető irány a mesterséges intelligencia, amelyik meg fogja mondani például az alkatrészkopás lehetőségét, ez pedig a tervezési folyamatot segíti. De a döntéstámogatásban is komoly segítséget jelent, a művelet megtervezésén keresztül az opciók feltérképezésén át a drónok irányításáig. Ezt már részben most is használják az ukrán-orosz háborúban. Már az iraki és az afganisztáni háborúk tapasztalata is az volt, hogy a könnyen beszerezhető eszközökből készítettek fegyvereket, bombákat, és ezzel a problémával a hadseregeknek is meg kell küzdeniük, ami azt jelenti, hogy támaszkodniuk kell a civil kezdeményezésekre, megoldásokra. Ehhez természetesen szervezeti kultúrára van szükség, a hadseregek korábban jellemző, kicsit elzárkózóbb jelleget oldani szükséges. Ennek megvannak a korlátai is, hiszen a repülőgépek vagy űrtechnikai fejlesztések nagy tőkekoncentrációt igényelnek.

Bár itt is meg lehet említeni ellenpéldát. Az F-35-ös vadászgépeket sokáig tartott kifejleszteni és nagyon drága is. De voltak olyan országok, akik rendkívül gyorsan hasonló ötödik generációs repülőgépekkel rukkoltak elő. Emiatt megváltozott az amerikai stratégia, áttértek a digitális tervezési folyamatra, aminek eredményeként másfél év alatt az összeg töredékéből kifejlesztették az új gépet. Ebben is van tehát interaktivitás a civil és a katonai szektor között, ráadásul ez nem csak az új fejlesztésekre, hanem a korábbi típusok hadrendben tartására is igaz, hiszen az is követelmény. Ennek a folyamatnak emberi és szervezeti adaptációs problémái is vannak.

Ami ebből a szempontból a magyar honvédelem helyzetét illeti, elmondható, hogy megvan az adaptációs folyamat. Sajátos termelési kultúránk része az alkalmazkodási folyamat, amit műveleti területen is lehet tapasztalni. 2016 óta folyik modernizáció ebből a szempontból, aminek magas szintű az elfogadottsága. Fontos összefüggés, hogy alapjában véve többcélú haderőről beszélünk, van a NATO kompatibilis „high-tech” haderő, és létezik a tartalékos állomány. Külön feladat ez utóbbi felszerelése, szerepe. A kettő összesége a haderőkép, aminek a keretében a szakemberek megvizsgálják a technológiát, az alakulatokat és a geográfiát. Ennek alapján szcenáriókat vázolnak fel, ezt követően kezdődik el a kiképzés, aminek része a feladatok kiosztása és az erre való felkészítés.

A reguláris haderő rákfenéje a nagyon sok kiképzés, az állandó bent tartózkodás. A tartalékos erő olyasmiről, mint a „svájci bicska”, ők elsősorban területvédelmi tartalékosok. Ami a kihívás ebben, hogy a technológiai fejlesztés miatt ez oktatási-nevelési probléma is.

A beszélgetésben még egy kérdéskört érintettek a résztvevők: a hadsereg szerepét a közgondolkodás formálásában. Ebben az új elem – a nemzetközi gyakorlatban is – olyan belépési pontok generálása, aminek a segítségével a szűkös idővel rendelkező állampolgár is be tud kapcsolódni a honvédelemben tartalékosként vagy más formában. Sok fiatal érzi úgy ma már, hogy szüksége van alapismeretekre ezen a téren is. Az az európai tapasztalat, hogy a társadalom eltávolodott a hadseregtől és a honvédelem problémájától, ami nem jó, és aminek a visszafordítására szüksége van minden társadalomban, kétségtelenül nem abban a formában, ahogy az jellemző volt korábban. Mindenesetre tény, hogy az a fajta professzionális átalakulás, ami az elmúlt húsz évben történt a magyar hadseregben, még nem tudatosult a társadalomban. Ezen a ponton megint utalni kell arra, hogy a 21. századi hadseregben már olyan utakat is ki lehet építeni, ami nem feltétlenül csak és kizárólag a haza fegyveres védelméről szól, hanem a szaktudás, a kompetencia használatáról honvédelmi célokra. Ha például háborús helyzet miatt kapacitást kell növelni egy dróngyárban, akkor ehhez a megfelelő szakembert kell megtalálni, és jó, ha ezeket a kompetenciákat a haderő előre feltérképezi. Ehhez persze arra is szükség van, hogy a biztonság, mint közjó megteremtéséhez minden állampolgár hozzájáruljon, ez a szempont tudatosuljon a társadalomban.

Balogh Attila